

Nikola Pastuović

OBRAZOVANJE I RAZVOJ

Kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo,
a kako društvo djeluje na obrazovanje

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, 2012.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	13
UVOD	19
I. KONCEPTUALIZACIJA OSNOVNIH POJMOVA	25
1. Što je edukacija (obrazovanje i odgajanje)?.....	25
2. Što je razvoj?.....	29
3. Svrha razvoja – doprinos kvaliteti života.....	32
4. Biocentrična koncepcija održivog razvoja.....	41
5. Obrazovanje i (ne)zadovoljstvo životom.....	41
6. Utjecaj obrazovanja na kvalitetu života pojedinca.....	45
7. Unutarnji i vanjski ciljevi obrazovanja – razvoj osobe i razvoj društva.....	47
8. Odnos obrazovanja i okoline.....	50
9. Dijalektički model odnosa obrazovanja i društvenih podsustava.....	51
10. Obrazovanje i društvo znanja.....	56
Literatura.....	61
II. OBRAZOVANJE I RAZVOJ OSOBE	65
1. Što je osoba, odnosno ličnost?.....	66
2. Razvoj ličnosti.....	71
3. Uloga naslijeđa i okoline u razvoju ličnosti.....	71
4. Kako okolina djeluje na razvoj osobina?.....	74
5. Bioekološki model razvoja.....	76
6. O čemu ovisi iskoristivost okoline?.....	77
7. Utjecaj okoline i životna dob.....	79
8. Sociološki čimbenici o kojima ovisi djelovanje gena na razvoj.....	80
9. Koliki je utjecaj gena i okoline na individualne razlike?.....	82
10. Heritabilnost kognitivnih osobina.....	85
10.1. Heritabilnost fluidne inteligencije.....	86
10.2. Heritabilnost kristalizirane inteligencije.....	88
10.3. Heritabilnost kreativnosti.....	88

10.4. Heritabilnost razlika u obrazovanosti.....	92
10.5. Heritabilnost razlika u odgojenosti.....	95
11. Ograničenja u interpretaciji indeksa heritabilnosti.....	97
12. Djelovanje obrazovanja na razvoj sposobnosti i kreativnosti.....	98
12.1. Vježbanje kristalizirane inteligencije.....	99
12.2. Učenje kreativnosti.....	100
13. Razvojne etape inteligencije i poučavanje.....	104
14. Odgoj i moralni (socijalni) razvoj osobe.....	107
14.1. Temperament.....	107
14.2. Temperament i odgojivost.....	108
14.3. Rodne razlike u odgojivosti.....	111
14.4. Karakter i odgojivost.....	112
15. Urođeni motivi.....	114
15.1. Istraženi univerzalni motivi.....	116
16. Naučeni motivi - sadržaj odgoja.....	120
16.1. Situacija i ponašanje.....	121
16.2. Stavovi i navike – derivati vrijednosti i situacije.....	125
16.3. Sastavnice naučenih motiva.....	128
16.4. Kognitivna disonanca.....	131
16.5. Zašto odgojna moć obrazovanja nije veća?.....	132
16.6. Zašto je škola više obrazovna nego odgojna organizacija?.....	134
17. Hipoteze o razlikama u odgojivosti.....	136
18. Kakvo je ponašanje altruistično?.....	138
19. Sociobiološko objašnjenje moralnosti.....	140
20. Što je «psihopatija»?.....	142
21. «Psihopatija» i odgojivost.....	146
22. Sociokulturalno objašnjenje moralnosti.....	147
23. Kognitivna teorija moralnog razvoja.....	149
23.1. Nedostaci kognitivne teorije moralnog razvoja.....	151
24. Obrazovanje i moralnost – kontroverzni odnos.....	152
25. Kakvo je učenje moralno najdjelotvornije?.....	158
Literatura.....	160

III. OBRAZOVANJE I RAZVOJ DRUŠTVA	165
1. Obrazovanje i gospodarski razvoj.....	166
2. Obrazovanje i politički razvoj.....	171
3. Obrazovanje i kulturni razvoj.....	173
4. Obrazovanje i ekološki razvoj.....	175
4.1. Ekološka pismenost i ekološka osviještenost.....	177
4.2. Odnos ekološkog znanja, ekoloških vrijednosti i ekološkog ponašanja.....	179
4.3. Čimbenici motivacije za ekološko ponašanje.....	181
4.4. Nagrade za ekološko ponašanje.....	184
4.5. Ekološka socijalizacija.....	187
4.6. Ekološko uvjetovanje.....	189
5. Koncept ljudskog kapitala.....	192
5.1. Nejednaka isplativost različitih vrsta obrazovanja.....	197
5.2. Indikatori kvalitete ljudskog kapitala.....	199
5.3. Intelektualne sposobnosti i ekonomski razvoj.....	201
5.4. Neposredni i posredni učinci obrazovanja.....	202
6. Koncept socijalnog kapitala.....	205
6.1. Djelovanje socijalnog kapitala obitelji i škole na obrazovna postignuća.....	208
6.2. Socijalni kapital društva i društvena korist od obrazovanja.....	210
6.3. Socijalni kapital u tranzicijskim zemljama.....	214
Literatura.....	218
IV. ZNANOST(I) O OBRAZOVNIM SUSTAVIMA	223
1. Predmet znanosti o obrazovnim sustavima.....	223
1.1. Koncept cilja obrazovanja.....	224
1.2. Obrazovni sustav.....	226
1.3. Formalna struktura obrazovnog sustava.....	230
1.4. Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja.....	231
2. Sustavski pristup – metoda znanosti o obrazovnim sustavima.....	237
3. Što je znanost?.....	240
3.1. Jedna ili više obrazovnih znanosti?.....	245

3.2. Edukologija - znanost o obrazovnim sustavima.....	246
3.3. Pedagogija kao teorija obrazovnih sustava.....	252
3.4. Glavne razlike između pedagogije i znanosti o obrazovnim sustavima.....	256
3.5. Pedagogija, andragogija i znanost(i) o obrazovanju odraslih.....	258
Literatura.....	261
V. KVALITETA OBRAZOVANJA.....	265
1. Kvaliteta obrazovanja, ljudski kapital i društvo znanja.....	267
2. Što je kvalitetna (osnovna) škola?.....	269
3. Dva aspekta kvalitete nacionalnog sustava obveznog obrazovanja.....	271
4. Čimbenici kvalitete osnovnog obrazovanja.....	273
5. Kurikulum i kurikulumski procesi.....	277
5.1. Kurikulumski koncept.....	278
5.2. Razvoj kurikuluma i kurikulumski procesi.....	281
5.2.1. Ciljevi učenja te ispitivanje obrazovnih i odgojnih potreba.....	282
5.2.2. Sadržaji učenja - programiranje obrazovanja i odgoja.....	283
5.2.3. Uvjeti učenja – učenje i poučavanje.....	287
5.2.4. Pristup orijentiran na učenika/polaznika i pristup orijentiran na predmet.....	290
5.2.5. Individualizacija nastave za odrasle.....	297
5.2.6. Evaluacija kurikuluma.....	300
6. Međunarodna istraživanja kvalitete obrazovnih sustava.....	302
7. Ovisnost strukture sustava o zahtjevima društva i psihofizičkim karakteristikama učenika.....	304
8. Nedostaci rane horizontalne diferencijacije.....	307
9. Kako do optimalnog modela osnovnog i obveznog obrazovanja u Hrvatskoj?.....	311
Literatura.....	317
VI. REFORMA OBRAZOVANJA.....	323
1. Temeljni pojmovi.....	323

2. Cjeloživotno učenje - konceptualni okvir obrazovnih promjena.....	326
3. Sadržaji reforme.....	328
4. Zašto reforme?.....	334
5. Obrazovne reforme u tranzicijskim zemljama.....	335
6. Metodologija obrazovne reforme.....	336
6.1. Faze projektiranja reforme.....	339
6.2. Provođenje reforme.....	341
6.2.1. Kontingentno planiranje i strategije upravljanja reformom.....	343
6.2.2. Kapacitet za upravljanje reformom.....	347
7. Praćenje i vrednovanje reforme.....	348
8. Škola u obrazovnoj reformi.....	349
9. Ujednačavanje obrazovnih prilika.....	351
9.1. Optimaliziranje školske mreže.....	351
9.2. Smanjivanje međuškolskih razlika.....	354
Literatura.....	358
KAZALO POJMOVA.....	361
 POPIS PRILOGA	
I.	
Ljudski razvoj kao svrha razvoja.....	36
Antička paradigma svrhe obrazovanja.....	40
Je li Hrvatska društvo znanja?.....	57
Što nije društvo znanja?.....	59
II.	
Odgoj i manipulacija.....	65
Zašto je naobrazba osobina ličnosti?.....	69
Mišljenje kao obrada informacija.....	85
Kvocijent inteligencije.....	86
Motivacija za postignućem.....	90

Inteligencija i školska postignuća.....	94
Heritabilnost stavova i ideološko konvertitstvo.....	96
Predškolski odgoj i obrazovanje trebaju biti obvezni i besplatni.....	103
Urođenost “viših” motiva.....	117
Promjena situacije i moralna kriza.....	122
Motiv isticanja u različitim situacijama.....	123
Kako “odmah” promijeniti ponašanje?.....	125
Ideološki konvertiti i ideološki oportunisti.....	126
Obrazovno-odgojni optimizam i realnost.....	133
Individualne razlike u odgojivosti.....	135
Prosocialno ponašanje, altruistični paradoks i “naučeni altruizam”.....	139
Bezuvjetno poštenje znanstvenika – mit ili stvarnost.....	156

III.

Kratka povijest koncepta o ljudskom kapitalu.....	193
Isplativost predškolskog i visokog obrazovanja.....	198
Štete od ranog prekidanja obrazovanja.....	205

IV.

Razine obrazovanja prema ISCED-u.....	234
Objektivnost u istraživanjima obrazovanja.....	243
Razvoj pedagogije kao znanosti.....	254

V.

Kvaliteta obrazovanja i obrazovna djelotvornost.....	266
Didaktika i kurikulum – u čemu je razlika.....	279
Razlike u kompetencijama učitelja razredne i predmetne nastave.....	298

POPIS SLIKA

I.

Slika 1: Temeljni edukološki koncepti i njihov odnos.....	29
Slika 2: Ljudska razvojna perspektiva kvalitete života.....	39

Slika 3: Međudjelovanje obrazovanja i društva.....	52
Slika 4: Dijalektički model obrazovanja i razvojnih dimenzija.....	54
II.	
Slika 5: Čimbenici individualnih razlika u osobinama ličnosti i njihova međudjelovanja.....	74
Slika 6: Razvoj kognitivnih osobina tijekom života.....	102
Slika 7: Odnos urođenih i naučenih motiva.....	128
IV.	
Slika 8: Organizacija kao sustav.....	227
Slika 9: Obrazovni sustav kao otvoreni sustav.....	228
V.	
Slika 10: Struktura kurikulumskog sustava.....	278
Slika 11: Gagnéovi “događaji poučavanja”	289
VI.	
Slika 12: Čimbenici koji djeluju na upravljačku strategiju.....	344
Slika 13: Moguće strategije upravljanja reformom.....	345